

5. Жукова Н.С. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников: кн. для логопеда / Н.С. Жукова. – М.: Просвещение, 1990. – 96 с.
6. Лурия А.Р. Язык и сознание / А.Р. Лурия; под ред. Е.Д. Хомской. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979 – 320 с.
7. Филичева Т.Б. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста / Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина. – М.: Айрис-Пресс, 2008. – 224 с.

О.И. СТЕПАНОВА. ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ ПЕДАГОГОВ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИМИ РАЗНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ

Резюме. В статье рассматривается проблема речевого общения детей дошкольного возраста, требующих коррекции речевого развития, анализируется деятельность педагогов ДОУ по нормализации и развитию правильной речи ребенка, определяется роль «семантического поля» для запуска механизмов саморазвития, связной речи.

Ключевые слова: речевое развитие, речь, инклюзия, инклюзивное образование, коррекционная работа, дошкольник.

O.I. STEPANOVA. FEATURES OF THE SPEECH COMMUNICATION EDUCATORS SCHOOLS WITH CHILDREN WHO HAVE A VARIETY OF EDUCATIONAL OPPORTUNITIES

The summary. In the article the problem of speech communication preschool children requiring correction of speech development, analyzed the activities of the teachers in pre-school establishments on the normalization and development of proper speech of the child outlines the role of semantic fields to run mechanisms of self-development, coherent statement.

Key words: speech development, speech, inclusion, inclusive education, correctional work, preschool.

Рекомендовано до друку.

Канд. пед. наук, проф., член-кор. АПСН Т.І. Поніманська.

Одержано редакцією 11.01.2016 р.

УДК: 37. 015: 31

Л.А. БІСОВЕЦЬКА

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Резюме. Зазначено, що система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки.

Ключові слова: формування особистості, чинники розвитку та формування особистості, середовище, виховання, навчання.

Постановка проблеми. Прогресивні зміни в житті українського суспільства потребують приділити особливу увагу гармонійному розвитку творчої особистості, вихованню всебічно розвиненої людини, яка має яскраву індивідуальність, здатна приймати зважені рішення за складних умов сучасності, усвідомлювати глобальні проблеми людства та національні проблеми й намагатися взяти посильну участь у їх вирішенні.

Формування особистості учня, розвиток творчого потенціалу дитини – одне з найважливіших завдань сучасної школи. Сучасний загальноосвітній навчальний заклад має створювати сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу особистості, а вчитель – допомагати реалізуватися талантам і здібностям учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній теорії та практиці виділяють декілька підходів, що визначають основи особистісної орієнтації освіти і виховання: філософський (В. Андрущенко, Д. Белухін, Б. Гершунський, П. Саух); психологічний (І. Бех, Л. Виготський, А. Маслоу, С. Рубінштейн, Е. Фромм); педагогічний (С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Пехота, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська); соціально-педагогічний (Я. Коломинський, С. Пальчевський, С. Подмазін, А. Реан, А. Сбруєва); соціологічний (А. Капська, С. Карпенчук, Д. Маєрс, Д. Пашенко).

В останні десятиліття з'явилися дослідження, у яких розглядаються різні напрями особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу: психологічні умови його реалізації (В. Бочелюк, В. Гаркуша, О. Губенко, Г. Євдокимова); витоки особистісно орієнтованого навчання та виховання в історії української педагогіки (В. Бучківська, А. Віденко, Н. Гоцкало, Ю. Новгородська). Серед останніх праць слід назвати такі, як-от: І. В. Белецька «Вплив організованого вільного часу на становлення особистості учня» [1], Л. Васильєва «Особливості розвитку уявлень учнів про власну особистість» [2], О.Г. Кучерявий «Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти» [3], О.М. Подольська «Самоорганізація як основа розвитку сучасного учня» [6], В.М. Тарадайник «Використання інформаційно-соціального середовища розвитку обдарованої дитини» [7], Т. Фокіна «Вчитися жити в сучасному світі. Програма самовдосконалення особистості учнів» [9], М.П. Щербань «Педагогічний супровід як стратегія становлення особистості учня» [10].

© Л.А. Бісовецька, 2016

Формування цілей статті. Метою нашої наукової розвідки є дослідження становлення і розвитку особистості школяра, функцій виховання в розвитку і формуванні особистості.

Викладення основного матеріалу. Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуального – неповторного. Формування особистості – це становлення людини як соціальної істоти, яке проходить у результаті впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку [8, 23].

Виділяють три види формування особистості: стихійне, цілеспрямоване, самоформування.

Нові проблеми, які постають перед людством на початку третього тисячоліття, вимагають, з одного боку, посиленого розвитку вольових якостей особистості, які б були спрямовані на ефективне оволодіння засобами для повноцінної реалізації поставленої мети, а з іншого – на узгодження цих засобів із вічними загальнолюдськими цінностями.

Вирішення назрілих комплексних завдань формування й розвитку особистості, як зазначає С.С. Пальчевський, можливе лише після зростання фінансування освіти до рівня 7-10% валового національного продукту й формування таких трьох розгалужених структур, як: а) сектора формальної освіти (дитсадки, школи, вищі навчальні заклади); б) сектора неформальної або «додаткової» освіти (позашкільні заклади та інституції для дітей, молоді й дорослих); в) сектора інформаційної освіти, який включає всі засоби інформаційного впливу на людину, що не входять до попередніх секторів (засоби масової інформації, Інтернет, неформальні групи тощо).

Кожна людина народжується як індивід, тобто як представник людської спільноти, соціального типу з генетично закладеними природними задатками. Через систему суспільних відносин та цілеспрямованого виховання шлях людини пролягає до особистості – соціального індивіда, який поєднує у собі риси загальнолюдського та індивідуально-неповторного, що становить такий рівень психічного розвитку, який, згідно з С.Л. Рубінштейном, дозволяє їй свідомо керувати власною поведінкою і діяльністю. У процесі них особистість опосередковує та визначає рівень взаємозв'язків індивіда як із суспільним, так і з природним середовищем.

У процесі розвитку людини, тобто удосконалення її функцій та якостей, що стосуються духовної, психічної, біологічної та соціальної сфер життєдіяльності (О. Вишневський) формуються ті психічні та фізичні особливості, які утворюють її індивідуальність – синтез тих зовнішніх та внутрішніх особливостей особистості, які забезпечують їй оригінальність і самобутність.

Під спадковістю прийнято розуміти здатність людського організму під час відтворення потомства передавати йому свої ознаки, тобто сукупність певних задатків, які започатковані не лише безпосередньо батьками, а й пов'язані з глибинними коренями обох родів.

Нинішній же стан розвитку генетики засвідчує, що в людській психіці немає жодного компонента, який був би лише природним або соціальним (А.В. Брушлинський). Спадковість, середовище, виховання – три взаємозв'язані чинники розвитку, які покликані діяти гармонійно за умови оптимального їхнього використання. За умови ж переоцінки одного з двох або обох зовнішніх чинників, як і їхньої недооцінки, така гармонійність порушується. Однак педагогічні аспекти досліджень закономірностей людського розвитку, які охоплюють вивчення трьох основних проблем – успадкування інтелектуальних, спеціальних задатків та здібностей, моральних якостей, залишаються неоднозначними. Водночас загальноновизнано у педагогічних колах є думка, що спадковість нерідко створює несприятливі умови для розвитку інтелекту дитини (успадковані психічні захворювання, в'ялі клітини кори головного мозку в дітей алкоголіків тощо).

Окрім спадковості, важливими взаємозв'язаними чинниками розвитку та формування особистості є середовище, виховання та навчання.

Середовищем вважають все, що оточує людину впродовж її життя: природні чинники (клімат, природні умови та ресурси); сім'я, близьке оточення; соціальні умови існування (Н.П. Волкова), або комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і значною мірою впливають на її розвиток (М.М. Фіцула). У середовищі людина соціалізується, тобто засвоює необхідний для життя у суспільстві соціальний досвід, цінності, норми та настанови, залучається до системи соціальних зв'язків. Проблеми соціалізації особистості вивчає соціальна педагогіка. Вона визначає чотири групи основних чинників соціалізації: 1) мікрочинники (сім'я, сусідство і мікросоціум, групи ровесників, різноманітні виховні організації); 2) мезочинники (регіон країни, села, селища, міста, засоби масової комунікації, субкультури); 3) макрочинники (країна, етнос, суспільство, держава); 4) мегачинники (космос, планета, людство). У різні вікові періоди ці чинники з різною інтенсивністю впливають на соціалізацію, а відтак на розвиток і формування особистості.

Виховання як чинник розвитку дитини відрізняється від середовища тим, що коли останнє стихійно впливає на цей розвиток, то виховання у всіх випадках діє цілеспрямовано. Хоч внаслідок внутрішніх суперечностей розвитку дитини їй притаманний відомий у психології «саморух», але напрямок його визначається зазвичай суспільством, яке спрямовує його за допомогою народних традицій та історично створених соціальних інститутів освіти.

У вітчизняній психології розроблена система поглядів, згідно з якими психічний розвиток дитини із самого початку опосередковується, організовується і спрямовується вихованням та навчанням, які можна вважати важливою формою психічного розвитку учня. Ще Л.С. Виготський, стверджуючи, що педагогіка повинна орієнтуватися на завтрашній день дитячого розвитку, увів до наукового обігу спеціальне поняття –

«зона найближчого розвитку». У ній на кожному етапі свого розвитку дитина отримує можливість розв'язувати під керівництвом дорослих або з розвинутими дітьми певну низку проблем, які пізніше розв'язуватиме самостійно завдяки тому, що здатність до цього виникла внаслідок спільних дій у цій «зоні найближчого розвитку».

Ефективність розвитку і формування особистості підвищується за умови, якщо вона стає не лише об'єктом, а й суб'єктом виховання. Це можливе тоді, коли педагогам або батькам вдається не нав'язувати вихованцю зовні шляхи його розвитку, а виводити їх із нього як складно організованої системи, спираючись на внутрішні тенденції її розвитку.

У ході виховання та навчання відбуваються процеси привласнення та відтворення людиною суспільно й історично заданих здібностей.

Важливим чинником розвитку особистості є діяльність – форма людської активності, яка поряд із поведінкою визначає спосіб буття особистості, її здатність вносити в дійсність певні зміни. Лише завдяки діяльності людина стає суб'єктом пізнання та перетворення об'єктивної дійсності. Сукупність діяльностей, що їх реалізує особистість, становлять її основу і є головним параметром особистості (О.М. Леонтьєв). Другим важливим параметром, на думку вченого, є ступінь ієрархізованості мотивів діяльностей. Саме життєві мотиви, маючи різну об'єктивну значущість, психологічно творять для конкретної людини сенс її життя.

Одним із найважливіших положень діяльнісного підходу до особистості О.М. Леонтьєва є його висновок, що діяльність – це універсальна основа, наскрізний вимір уявлень про людину. У процесі аналізу діяльності виділяють такі її структурні компоненти: мотиви, знання, засоби дій, результат діяльності.

Найважливішими видами діяльності школяра є ігрова, навчальна, трудова, спортивна, художня та громадська. Вони й забезпечують його всебічний розвиток [5, 51]. У навчально-виховній діяльності педагогам слід враховувати, що розвиток особистості школяра має наслідувальний характер (ця закономірність є основою теоретичних засад використання прикладу у вихованні), а людська особистість розвивається в діяльності (всебічний розвиток природних задатків людини відбувається тільки в процесі її життєдіяльності), під впливом середовища (умови життя, насамперед близьке оточення, засоби масової інформації, вулиця, шкільний колектив, справляють відчутний вплив на розвиток особистості школяра). Цей розвиток відбувається як результат впливу на всі сторони людської психіки (на уроці, виховному занятті повинні бути задіяні мислення, увага, пам'ять, уява, емоційно-почуттєва сфера). Нові риси особистості потребують нового ставлення до неї (врахування у вихованні не тільки вікових особливостей учнів, а й щоденне його збагачення знаннями «життєвим досвідом»), адже кожного наступного дня вона є іншою, ніж учора.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4] на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. У розділі «Забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді» зазначається, що система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.

Виконання зазначених завдань зокрема передбачає:

– переорієнтацію пріоритетів освіти з держави на особистість, на послідовну демократизацію і гуманізацію навчально-виховного процесу, педагогічної ідеології в цілому, тобто на європейські гуманістичні цінності та виміри;

– забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави;

– взаємодію сім'ї, навчальних закладів та установ освіти, органів управління освітою, дитячих і молодіжних громадських організацій, представників бізнесу, широких верств суспільства у вихованні і соціалізації дітей та молоді;

– посилення взаємодії органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі виховання та розвитку молодого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу на дітей тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Нові вимоги до формування та розвитку особистості зумовили певні зміни в системах освіти. Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Перспективу подальших розвідок вбачаємо в аналізі засобів інформації у формуванні особистості школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белецька І.В. Вплив організованого вільного часу на становлення особистості учня / І.В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 1. – С. 27-34.
2. Васильєва Л. Особливості розвитку уявлень учнів про власну особистість / Л. Васильєва // Підручник для Директора. – 2011. – №5. – С. 60-63.

3. Кучерявий О.Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Г. Кучерявий. – К.: Слово, 2014. – 436 с.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: akon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013. – Назва з екрану.
5. Пальчевський С.С. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. / С.С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2007. – 576 с.
6. Подольська О.М. Самоорганізація як основа розвитку сучасного учня / О.М. Подольська // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 11. – С. 56-58.
7. Тарадайник В.М. Використання інформаційно-соціального середовища розвитку обдарованої дитини: посібник / В.М. Тарадайник. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 68 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти / М.М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 232 с.
9. Фокіна Т. Вчитися жити в сучасному світі. Програма самовдосконалення особистості учнів / Т. Фокіна // Школа. – 2009. – №10. – С.44-56.
10. Щербань М.П. Педагогічний супровід як стратегія становлення особистості учня / М.П. Щербань // Постметодика. – 2012. – № 6. – С. 28-32.

Л.А. БИСОВЕЦКАЯ. ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме. Отмечено, что система образования должна обеспечивать формирование личности, которая осознает свою принадлежность к Украинскому народу, европейской цивилизации, ориентируется в реалиях и перспективах социокультурной динамики.

Ключевые слова: формирование личности, факторы развития и формирования личности, среда, воспитание, обучение.

L.A. BISOVETSKA. THE PROBLEM OF FORMATION PUPIL'S PERSONALITY AT THE MODERN STAGE OF EDUCATION'S DEVELOPMENT

The summary. The article deals with the problem of formation pupil's personality. Education system must ensure the formation of personality, which is aware of its affiliation to Ukrainian, European civilization, which is oriented in the realities and prospects of socio-cultural dynamics.

Key words: formation of personality, factors of development and formation of the person, environment, education, training.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. О.В. Безкоровайна.

Одержано редакцією 11.01.2016 р.

УДК: 376: 159. 922. 76

Г.М. КОСАРЕВА

ВИЯВЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Резюме. У даній статті розглянуто проблему становлення толерантної особистості майбутнього вихователя в умовах інклюзивної освіти. Виявлено структуру, критерії та показники рівнів сформованості толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, гуманність, інтеграція, загальнолюдські цінності.

Постановка та актуальність проблеми. В умовах інтегрування держави до європейської спільноти, кардинальної перебудови, модернізації та відродження національної системи освіти в Україні, спрямованої на демократизацію, духовність та гуманізацію, особливої актуальності набуває проблема визначення пріоритетів загальнолюдських цінностей, яка вимагає від освіти нового ставлення до дітей з особливими потребами, вирішення питань їх соціалізації та інтеграції.

Переосмислення суспільством ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, визнання їхніх прав на здобуття освіти, визначення цілей, завдань, пріоритетних підходів до інклюзивної освіти зумовлює необхідність підготовки фахівців дошкільного профілю нової формації з конкурентно придатним європейським чи світовим рівнем кваліфікації для досягнення єдиної мети – формування гармонійно розвинутої особистості.

Втілення в життя гуманістичних ідей, моралі, прав людини, людської гідності, чесності, милосердя, доброти й громадянської відповідальності нерозривно пов'язано із розвитком та вихованням толерантної особистості.

© Г.М. Косарева, 2016